

BOKMELDINGER

David Thurffjell, *Det gudlösa folket. De postkristna svenskarna och religionen*. Stockholm: Molin & Sorgenfrei Akademiska, 2015 (295 sider).

Anmeldt av Ingvild Sælid Gilhus

Boken tar utgangspunkt i at svenskene er gudløse, for så å vise at dette slett ikke er opplagt. Boken dreier seg altså om postkristne svenskere forhold til religion. Den beveger seg langs det forfatteren kaller tre hovedspor, nemlig kristendom, sekulær religionskritikk og esoterisme. Disse temaene diskuteres i åtte kapitler, og boken bygger blant annet på hundre dybdeintervjuer og spørreskjemaundersøkelser.

Det første kapitlet reiser spørsmål om Sverige er verdens mest sekulære land. Thurffjell innleder med å skissere opp en 150-årig prosess som i 2000 endte med at stat og kirke ble skilt. 66 % av befolkningen er imidlertid fortsatt betalende medlemmer av kirken – her streifer Thurffjell blant annet Grace Davies karakteristikk av svenskene som «belonging without believing» og Susan Sundbacks påpeking av at den religiøse lojaliteten henger sammen med en kopling mellom religion og nasjonal identitet. Samtidig som Thurffjell viser til den lave deltagelsen ved gudstjenester, 1,1 % av befolkningen på en gjennomsnittlig søndag, påpeker han at gudstjenestedeltagelsen heller ikke var overveldende for hundre år siden. Og selv om få sier at de tror på Gud, kringkastes gudstjenester jevnlig på statskanalene. Bildet er med andre ord tvetydig, og forfatteren konkluderer med at oppfatningen av at det svenske samfunnet er avkristnet og sekulært er betydelig overdrevet.

Tema for det andre kapitlet er arven fra kristendommen der Thurffjell blant annet reiser spørsmålet om hvorfor svenskene forstår seg selv som sekulariserte. Her gjennomgår han kirkehistorien fra 1500-tallet til i dag

og påpeker at under den senere tids religiøs brytninger, greide ikke statskirken å opprettholde et inkluderende religionsbegrep.

I det tredje kapitlet blir det slått fast at religionskritikk har en tydelig plass i svenskers assosiasjoner, følelser og tanker om religion. Forfatteren stiller så spørsmål om hvorfor det er slik og om hvorfor kristendommen gjerne oppfattes som undertrykkende. I kapitlet gjennomgås ateisme og sekulærhumanisme i marxistisk og venstreorientert variant og i en liberal og mindre politisk bestemt versjon. Feministisk religionskritikk og koplingen mellom tradisjonell religion og undertrykkelse drøftes.

Kapittel fire tar opp arven fra esoterismen. Dette dreier seg om et paraplybegrep – Thurffjells «esoterisme» refererer til religiøsitet, verdensbilde og livstolkning som ikke tydelig kan knyttes til kristendom eller naturvitenskap. Begrepet omfatter fenomen som merkelige sammentreff, overnaturlige forbindelser, varsel, tankeoverføring, spøkelseser, alternativmedisin og -terapi, New Age og tradisjonell folketro. Forfatteren diskuterer begrepet og gir så et historisk tilbakeblikk der teosofi, New Age og C.G. Jungs tanker er inkludert. Han skisserer hvilke teosofiske ideer som har levet videre innenfor senere vestlig esoterisme og siterer Siv Ellen Krafts ord om teosofien som en «døende premissleverandør» for annen nyreligiøsitet (s. 133).

Det femte kapitlet tar opp spørsmålet om hvor svenskenes velvilje overfor buddhismen kommer fra. Thurffjell innleder med treffende eksempler fra eget arbeidssted, Södertörns högskola, for å vise typiske utslag av denne velviljen, før han igjen anlegger et historisk perspektiv, denne gang på buddhismens resepsjons- og tolkningshistorie i Vesten. Dette kombinerer han med den vestlige idéhistorien og kolonialismens betydning for buddhistisk modernisme. Samspillet mellom Vestens oppfatninger og utviklingen av buddhismen i Asia har ifølge ham bidratt til det positive bildet av denne religionen.

I det sjette kapitlet reiser Thurffjell spørsmålet om hvorfor det oppleves litt pinlig å være kristen. Hans hypotese er at den svenske kirken identifiseres med den sekulære majoritetskulturen kombinert med at begreper som troende og kristen har fått sin verdiladning, ikke fra Svenska

Kyrkan, men fra vekkelseskristendom, høykirkelighet og sekulær religionskritikk. Kristen er dermed ikke lenger en allmenn og inkluderende selvbetegnelse. Ønsker man både å være kristen og tilhøre majoritetskulturen, kan den kristne identiteten føles besværlig.

På spørsmålet i kapittel syv om hvorfor destruktiv religiøsitet oftest virker å være muslimsk, er noe av svaret at islam identifiseres med religion og at religion er noe de andre har. Kapittel åtte tar opp det Thurffjell kaller den postkristne habitus og kristne avleiringer i kulturen. Her skisserer han hvordan kristne holdninger og praksiser lever videre, men ikke lenger kalles religion, Kapitlet er, som han selv sier, assosierende og anekdotisk, men det er samtidig også innsiktsfullt.

Boken avrundes med et sluttord der Thurffjell anlegger et mnemohistoriografisk perspektiv med røtter hos Jan Assmann og videreutviklet av Wouter Hanegraaff. Her drøfter han blant annet hvorfor det eldre og inkluderende kristendomsbegrepet har blitt glemt og hvorfor teosofiens betydning er underkommunisert.

Denne boken er svært interessant og gir nye innsikter, og det er det dominerende inntrykket denne leseren sitter igjen med. Det er likevel fristende å reise en mindre innvending: Sverige er et spesielt land i verden, men allikevel ikke så spesielt når det sammenlignes med Danmark, Finland og Norge. Eller er det det? Thurffjell har noen tilløp til referanser til naboland. Det er lett å skjønne at en undersøkelse av religion i Sverige er omfattende i seg selv, og at en slik undersøkelse ikke samtidig kan inkludere en større sammenlignende studie av religion i Norden. Allikevel kunne jeg ha ønsket noen flere sammenlignende utblikk på vårt felles nordiske religionslandskap. Jeg kunne for eksempel ha ønsket meg en diskusjon med Phil Zuckermans, *Society without God: what the least religious nation can tell us about contentment* (2008), som handlet om Danmark, men som også har eksempler fra Sverige. Zuckermans konklusjoner var andre enn Thurffjells, fordi Thurffjell nettopp problematiserer den tilsynelatende gudløsheten, noe Zuckerman i mindre grad gjør.

Og så til boken mange sterke sider: Det er fruktbart at ulike religiøse strømninger sees i sammenheng, slik Thurffjell gjør med kristendom,

esoterisme og religionskritikk, og at han dermed får frem bredden i det religiøse landskapet. Fremheves må også den historiske dimensjonen som forfatteren vender tilbake til i kapittel etter kapittel, den gir perspektiv og forklaring til nåtiden. Ikke minst at han påpeker glemte eller underkommuniserte røtter til dagens holdninger er spennende. Et interessant poeng er videre hvordan Thurfjell gjennom intervjuer og historisk analyse viser hvordan religion gjøres til noe fremmed, noe som er knyttet til «de andre» og ikke til moderne, sekulære svensker, og påpeker at et slikt syn har blitt en del av middelklassens identitet. Endelig er det en styrke at kapitlene er bygget opp rundt spørsmål, og at en diskuterende tilnærming til materialet er gjennomført i alle kapitlene.

Det gudlösa folket er godt skrevet, bærer preg av å være solid plantet i religionsvitenskapens teoretiske landskap og har en omfattende litteraturliste. Boken bringer ny kunnskap, og vil forhåpentlig virke inspirerende på lignende studier av samtidsreligion i de nordiske landene. Det var en fornøyelse å lese den.